

WALTER BENJAMIN

No 13

ΕΞΗΝΤΑ ΠΕΝΤΕ ΘΕΣΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΟΡΝΕΣ,
ΤΟ ΓΡΑΨΙΜΟ, ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ,
ΤΟΥΣ ΣΝΟΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑ

Μετάφραση - Έπιλεγόμενα
ΚΩΣΤΑΣ ΚΟΥΤΣΟΥΡΕΛΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

No 13	9
Ἡ τεχνικὴ τοῦ συγγραφέα σὲ δεκατρεῖς θέσεις	17
Ἡ τεχνικὴ τοῦ κριτικοῦ σὲ δεκατρεῖς θέσεις	25
Δεκατρεῖς θέσεις κατὰ τῶν σὸμπ	33
Ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἐπιτυχία σὲ δεκατρεῖς θέσεις	41

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Λιλιπούτεια καὶ ἀκαριαῖα	57
--------------------------------	----

(1892-1940)

No 13

*Treize – j’eus un plaisir cruel de m’arrêter
sur ce nombre.*

MARCEL PROUST

*Le repliement vierge du livre, encore,
prête à un sacrifice dont saigna la tranche
rouge des anciens tomes; l’introduction
d’une arme, ou coupe-papier, pour établir
la prise de possession.*

STÉPHANE MALLARMÉ

I.

Βιβλία καὶ πόρνες τὰ παίρνει κανεὶς στὸ κρεβάτι.

II.

Βιβλία καὶ πόρνες ὀριοθετοῦν τὸν χρόνο. Κουμαντάρουν τὴ νύχτα ὅπως τὴ μέρα καὶ τὴ μέρα ὅπως τὴ νύχτα.

III.

Σὲ βιβλία καὶ πόρνες δὲν τὸ βλέπεις ὅτι ὁ χρόνος τους εἶναι πολύτιμος. Πρέπει νὰ πλαγιάσεις μαζί τους γιὰ νὰ προσέξεις πόσο στ' ἀλήθεια ἐπείγονται. Πόσο μετροῦν τὰ λεπτά, ὅσο ἐσὺ βυθίζεσαι μέσα τους.

IV.

Ἄνεκαθεν βιβλία καὶ πόρνες ζοῦν μεταξύ τους ἓναν ἄτυχο ἔρωτα.

V.

Βιβλία καὶ πόρνες τ' ἀπομυζοῦν καὶ τὰ βασανίζουν οἱ λεγάμενοι τοῦ εἴδους τους. Τὰ βιβλία οἱ κριτικοί.

VI.

Βιβλία καὶ πόρνες κυκλοφοροῦν σὲ οἴκους δημόσιους — γιὰ ὅσους ποθοῦν νὰ ἐμβαθύνουν.

VII.

Βιβλία καὶ πόρνες — σπανίως μαθαίνει ὁ κάτοχος τους τὸ τέλος τους. Τό ἔχουν συνήθειο νὰ γίνονται καπνὸς προτοῦ πάρουν τὴν κάτω βόλτα.

VIII.

Βιβλία καὶ πόρνες — μὲ πόση προθυμία καὶ πόσα ψέματα δὲν σοῦ ἀφηγοῦνται πῶς ἔφτασαν μέχρις ἐδῶ. Στὴν πραγματικότητα, συχνὰ δὲν τὸ παίρνουν κὰν εἴδηση πῶς τοὺς συνέβη. Γιὰ χρόνια, λέει, τὰ ἔκαναν ὅλα μοναχὰ «ἀπὸ ἔρωτα», ὥσπου μία τῶν ἡμερῶν βρέθηκαν μὲ τὸ τροφαντό τους corpus γιὰ τὰ καλὰ στὸ πεζοδρόμιο, ὅπου ὡς τότε ἀπλῶς «περιδιάβαζαν».

IX.

Βιβλία καὶ πόρνες, ὅταν σοῦ δίνονται, ἀρέσκονται νὰ σοῦ στρέφουν τὰ νῶτα.

X.

Βιβλία καὶ πόρνες σὲ κάνουνε ἄντρα.

XI.

Βιβλία καὶ πόρνες — «γραῖες θεοῦσες, πουτάνες νιές». Πόσα βιβλία ποὺ ἦταν κάποτε διαβόητα δὲν εἶναι σήμερα ἐγχειρίδια διδακτικὰ τῆς νεολαίας!

XII.

Βιβλία καὶ πόρνες εἴθισται νὰ μαλλιοτραβιοῦνται ἐμπρὸς στοὺς πελάτες.

XIII.

Βιβλία καὶ πόρνες – οἱ ὑποσημειώσεις γιὰ τὰ μὲν εἶναι ὅ,τι γιὰ τὶς δὲ ἡ μπανκανότα στὴν κάλτσα.

Ἡ τεχνικὴ τοῦ κριτικοῦ
σὲ δεκατρεῖς θέσεις

I.

Ὁ κριτικὸς εἶναι στρατηγὸς στὴ μάχη τῆς λογο-
τεχνίας.

II.

Ὅποιος δὲν μπορεῖ νὰ πάρει θέση ὀφείλει νὰ
σιωπᾶ.

III.

Ὁ κριτικὸς σήμερα δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ σχέ-
ση μὲ τὸν ἐρμηνευτὴ ποὺ ξέρομε ἀπὸ τὶς περα-
σμένες περιόδους τῆς τέχνης.

IV.

Ἡ κριτικὴ ὀφείλει νὰ μιλά τὴ γλῶσσα τῶν καλλιτεχνῶν. Γιατὶ οἱ ἔννοιες τοῦ cénacle εἶναι συνθήματα. Καὶ μόνο στὰ συνθήματα ἀντηχεῖ ἡ ἰαχὴ τοῦ ἀγώνα.

V.

Ἡ «ἀντικειμενικότητα» πρέπει πάντοτε νὰ θυσιάζεται στὴ μεροληψία, ὅταν τὸ ἀξίζει ἢ ὑπόθεση περὶ ἧς ὁ ἀγώνας.

VI.

Ἡ κριτικὴ εἶναι ζήτημα ἠθικῆς. Ἄν ὁ Γκαῖτε παραγνώριζε τὸν Χαίλντερλιν καὶ τὸν Κλάιστ, τὸν Μπετόβεν καὶ τὸν Ζὰν Πάουλ, αὐτὸ δὲν ἦταν λόγῳ τῆς καλλιτεχνικῆς του ἀντίληψης, ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς του στάσης.

VII.

Γιὰ τὸν κριτικό, ὕπατος κριτῆς εἶναι οἱ συνάδελφοί του. Ὁχι τὸ κοινό. Πόσο μᾶλλον οἱ μεταγενέστεροι.

VIII.

Οἱ μεταγενέστεροι λησμονοῦν ἢ δοξάζουν. Μόνον ὁ κριτικός κρίνει τὸν συγγραφέα καταπρόσωπο.

IX.

Πολεμική σημαίνει νὰ ἐκμηδενίζεις ἓνα βιβλίο μέσ' ἀπὸ λίγες φράσεις του. Ὅσο λιγότερο κάνεις τὸ ψιλοκοσκινίζει, τόσο τὸ καλύτερο. Μόνο ὅποιος μπορεῖ νὰ ἐκμηδενίζει μπορεῖ νὰ κάνει κριτική.

X.

Ἡ ἀληθινὴ πολεμικὴ περιλαβαίνει ἓνα βιβλίον μετὰ τόση ἀγάπη ὅση ἓνας κανίβαλος τὸ βρέφος ποὺ ἐτοιμάζεται νὰ κατασπαράξει.

XI.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴν τέχνην εἶναι ξένος στὸν κριτικόν. Τὸ ἔργον τέχνης εἶναι στὸ χέρι τοῦ γυμνοῦ ὄπλου στὴν πάλη τοῦ πνεύματος.

XII.

Ἡ τέχνη τοῦ κριτικοῦ in nuce: νὰ φτιάχνει ἀτάκες δίχως νὰ προδίδει τίς ιδέας. Οἱ ἀτάκες μιᾶς λιποβαροῦς κριτικῆς ξεπουλοῦν τὴ σκέψην στὴ μὸδα.

XIII.

Στὸ κοινὸ πρέπει πάντοτε νὰ δίνεται ἄδικο, κι ὅμως τὸ ἴδιο νὰ αἰσθάνεται ἐς αἰεὶ ὅτι ὁ κριτικὸς τὸ ἐκπροσωπεῖ.

ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

* Οἱ μεταφράσεις τῶν κειμένων ποὺ ἀπαντοῦν στὰ Ἐπι-
λεγόμενα ἔχουν γίνει ἀπὸ τὸν Κώστα Κουτσορέλη.

[...]

Ἄπο τὸν Ζεράρ ντὲ Νερβάλ ὡς τὸν Ὀκτάβιο Πάς, ὁ ἐρεθιστικὸς συμβολᾶριθμος 13 ἔχει βέβαια τὴν πορεία του στὴ λογοτεχνία. Γιὰ νὰ φωτίσει τὴν προτίμησή του στὸ σημαδιακὸ αὐτὸ νούμερο, ὁ Μπένγιαμιν βάζει ὡς μὶς φράση τοῦ Προύστ:

*Δεκατρία – νὰ σταματῶ σ' αὐτὸ τὸ νούμερο μοῦ
ἴδινε μιὰ βάνανση τέρψη*

στὴν ὁποία προσθέτει μιὰ ἀκόμη, τοῦ Μαλλαρμέ:

*Τὸ παρθενικὸ ξεφύλλισμα τοῦ βιβλίου, πάλι,
προσφέρεται γιὰ τὴ θυσία ἐκείνη ποὺ ἔκανε τὰ
κόκκινα ἀκρόφυλλα τῶν παλιῶν τόμων νὰ ματώ-
νονν· γιὰ τὴ διείσδυση ἐνὸς ὄπλου ἢ ἐνὸς χαρτο-
κόπτη ποὺ ἐπικυρώνει τὴν κατοχή.*

Προφανῶς εἶναι τὸ στοιχεῖο τῆς πρόκλησης ποὺ μετράει ἐδῶ. Τὸ 13 εἶναι νούμερο δυσοίωνα γιὰ τὸν δυτικὸ πολιτισμὸ, ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη ὡς τὴ νορδικὴ μυθολογία καὶ ἀπὸ τὸν ἀποκρυφισμὸ ὡς

τις σύγχρονες λαϊκές προλήψεις. Ἐδῶ καὶ ἕναν αἰῶνα μάλιστα, ὑπάρχει καὶ ὄρος εἰδικὸς ποῦ τὴν δηλώνει: triskaidekaphobia / τρεισκαϊδεκαφοβία. Κατὰ συνέπεια λογική, οἱ πέντε «δεκατριλογίες» τοῦ Μπένγιαμιν θέλουν νὰ προκαλέσουν, νὰ σκανδαλίσουν. Ἄν ἦταν νὰ περιγράψω τὸν κρίκο ποῦ τὶς συνέχει, θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι ἡ πολεμικὴ αἰχμὴ. Βάλλουν κατὰ συναισθηματικῶν στερεοτύπων καὶ ὀκνηρῶν κοινῶν τόπων, θέλουν νὰ σκορπίσουν τὴν παχύρρευστη ἐκείνη ὁμίχλη ποῦ κρύβει ἀπ' τὰ μάτια μας τὰ μέσα, τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ κίνητρα τῆς γραφῆς καὶ τῆς τέχνης — ὅλα ὅσα ὀρίζουν τὸ πεδίο τῆς μάχης ποῦ παλαιότερα ὀνομάζουμε «πνεῦμα».

Ἔτσι, ὅταν παραλληλίζει τὰ βιβλία μὲ πόρνες, στὸ στόχαστρό του ἔχει τοὺς μοραλιστές, ποῦ βλέπουν στὴν καλλιέργεια τὸ τεκμήριο τῆς ἠθικῆς τους ἀνωτερότητας, ἢ ἀκόμη τοὺς μυγιάγγιχτους ἐστέτ, ποῦ ἔχουν κάνει τὴν τυπωμένη σελίδα φετιχ ἔγκατεστημένο σὲ θρόνο καὶ προσκυνητέο ἐκ τοῦ μακρόθεν. Ὅμως τὰ γραψίματα εἶναι ἔργα χοϊκά, δὲν εἶναι εἶδωλα μιᾶς ἀποστειρωμένης λατρείας οὔτε ἱεροκήρυκες ἀφ' ὑψηλοῦ, λογοδοτοῦν στὴ σάρκα καὶ τοὺς πόθους τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι φτιαγμένα γιὰ νὰ κυλιοῦνται μαζί του στὸ στρῶμα. Ἡ ἀνάγνωση εἶναι μιὰ διαρκῆς κλινοπάλη, τὰ βιβλία εἶναι δολερὰ καὶ ἀγοραῖα, σὰν τὶς ἱερόδουλες «εἴθισται νὰ μαλλιοτραβιοῦνται ἐμπρὸς στοὺς πελάτες». Σ'

αὐτοὺς ποὺ τὰ ποθοῦν εἶναι διαθέσιμα, φτάνει νὰ ἔχουν τὰ κότσια νὰ τ' ἀκολουθήσουν στὰ κακόφημα στενὰ ὅπου συχνάζουν. Ὅμως ἡ συνεύρεση μαζί τους ἔχει τίμημα: τὴν ὀριστικὴ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἀνωριμότητα, πάει νὰ πεῖ ἀπὸ τὴν ἄσπιλη παρθενία τοῦ νοῦ. «Βιβλία καὶ πόρνες σὲ κάνουνε ἄντρα».

Στὴν ἴδια γραμμὴ, οἱ θέσεις τοῦ Μπένγιαμιν γιὰ τὴν τεχνικὴ τοῦ συγγραφέα εἶναι στὴν οὐσία μιὰ κατὰ μέτωπον ἐπίθεση στὴ συναισθηματικὴ ἐκείνη δοξασία ποὺ θέλει τὴ δημιουργία γέννημα τοῦ αὐθορμητισμοῦ, τῆς πηγαιότητος, τῆς ἀθωότητος, τοῦ «ὄνειρου». Κουταμάρες, ἀπαντᾷ ὁ Μπένγιαμιν. Τὸ ἔργο εἶναι πρωτίστως ζήτημα ἐργασίας, προῖον συνεχοῦς ἄσκησης. Δὲν τὸ γεννᾷ ἡ θεία ἐπιφοίτηση, ἀλλὰ τὸ ἀντίστροφο, ἐκεῖνο γεννάει τὶς ιδέες. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι οὔτε γιὰ τοὺς ντιλετάντες οὔτε γιὰ τοὺς νεφελοβάτες: «γράφοντας ἔρχεται ἡ ἔμπνευση», ὅπως ἐπέμενε τὰ ἴδια ἐκεῖνα χρόνια ὁ Κωστής Παλαμαῆς.

Ὁ Μπένγιαμιν πάει μάλιστα παραπέρα: τὴν ἔμπνευση τὴν ὑποπεύεται, δὲν τὴν ἐμπιστεύεται. Πρέπει νὰ τὴ σκοτώσεις πρῶτα περνώντας τὴν ἀπὸ τὴν κρησάρα τῆς σκέψης, γράφει, ὥστε νὰ σοῦ παραδοθεῖ: ὡς νηφάλια ιδέα. Ἀλλὰ καὶ πάλι βρισκεσαι στὴν ἀρχή: ἡ ιδέα πρέπει νὰ γίνεи ὕφος καὶ τὸ ὕφος γραφῆ. Μόνος τρόπος ἐδῶ, ποιός ἄλλος, ὁ

ἐπίμονος μόχθος: μὴν ἀφήνεις οὔτε μέρα νὰ φεύγει ἀνεκμετάλλευτη. « Ποτέ μὴ θεωρεῖς ἓνα ἔργο περατωμένο, ἂν δὲν ξενύχτησες κάποτε πάνω του ἀπὸ τ' ἀπόβραδο ὡς τὸ πρωί».

“Ὅσο γιὰ τὴν ἐπιτυχία, δὲν εἶναι ἔκβαση κατ' ἀρχὴν ἀδιάφορη, εὐκταία ἀπλῶς καὶ παρατυχοῦσα, εἶναι δημιουργὸς δύναμη, ζωτικὴ· ἡ ἀναγνώριση τρέφει τὸν συγγραφέα τόσο μεταφορικὰ ὅσο καὶ ὑλικὰ. Ἡ ἐλπίδα ὅτι οἱ μεταγενέστεροι θὰ τοῦ ἀποδώσουν ὅσα οἱ συγκαιρινοὶ του τοῦ ἀρνοῦνται εἶναι αὐταπάτη, μηχανισμὸς ὑπερاناπλήρωσης ποὺ σκοπὸ του ἔχει νὰ κρύψει ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ ἀποτυχημένου ὅτι στὸ παρόν, ποὺ μετράει, τὰ ἔχει κάνει θάλασσα. Ἐπομένως: «Ὅλες οἱ περασμένες ἐποχὲς ὁμογνομονοῦν: οἱ συγκαιρινοὶ μας κρατοῦν τὰ κλειδιά, ἐκεῖνοι μᾶς ἀνοίγουν τὶς θύρες τῆς ὑστεροφημίας».

Οἱ θέσεις τοῦ συγγραφέα γιὰ τὸν σνομπισμὸ μᾶς μερίδας «φιλότεχνων», ποὺ, ἐγκαταλείποντας τὸ αἶτημα τῆς αἰσθητικῆς τελείωσης, ἔχουν βαλθεῖ νὰ ἀλιεύουν τὸ πρωτόγονο καὶ τὸ ὠμὸ στὰ βαλτόνερα τῆς ἀπροϋπόθετης «πραγματικότητας», σήμερα εἶναι ἐπικάιρες ὅσο ποτέ. «Σὲ κάθε νέα ματιὰ τὸ καλλιτέχνημα ἀνυψώνεται. Τὸ ντοκουμέντο συγκινεῖ μόνο διὰ τῆς ἐκπλήξεως», προειδοποιοῦσε ὁ Μπένγιαμιν τοὺς συγκαιρινούς του. Παρ' ὅλα αὐτά, τὰ γραφικὰ φαινόμενα ποὺ ἐκεῖνος

προδρομικά στηλίτευε μεταπολεμικά ἔγιναν ρεϋμα κυρίαρχο στὴν art business. Διόλου τυχαῖα ὁ πιὸ σημαδιακὸς θεσμὸς αὐτῆς τῆς τελευταίας, ἕνα ρηχὸ σόου ἐπιτηδεύσεων καὶ ἐντυπωσιασμῶν, γέυση τοῦ ὁποίου πήραμε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι προσφάτως, φέρει ὑπερηφάνως στὸν τίτλο του τὴ λέξη-φετίχ πὸ ἐκεῖνος τόσο εἰρωνευόταν: *Documenta*.

Τέλος, οἱ διαβόητοι ἀφορισμοὶ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ κριτικοῦ ἀνήκουν στοὺς αἰχμηρότερους τοῦ συγγραφέα. Ἡ συνηγορία τῆς στρατευμένης γραφῆς πὸ περιέχουν δὲν ἔχει τὸ ὅμοιό της. Ἡ λογοτεχνία εἶναι μάχη, διατείνεται ὁ Μπένγιαμιν, ἡ τέχνη καὶ ἡ σκέψη εἶναι ἀγώνας. Στὴν ἀέναση «πάλη τοῦ πνεύματος», οἱ κριτικοὶ ἔχουν ρόλο κρίσιμο, ὡς στρατηλάτες ἡγοῦνται τῶν ἀντιμαχόμενων παρατάξεων, ἀποστολὴ τους εἶναι ἡ ἐπικράτηση: ἡ συντριβὴ τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ περὶ ἀμεροληψίας καὶ ἀντικειμενικότητος ἐδῶ εἶναι παιδιάστικοι ἰδεαλισμοί. Ἡ ἀληθινὴ κριτικὴ εἶναι πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐχθροπραξία, περιλαβαίνει τὸ βιβλίον τῆς ἀντίπαλης στρατιᾶς «μὲ τόση ἀγάπη ὅση ἕνας κανίβαλος τὸ βρέφος πὸ ἐτοιμάζεται νὰ κατασπαράξει». Προϋπόθεση τῆς κριτικῆς εἶναι ἡ πολεμικὴ, δηλαδὴ ἡ ἐκμηδένιση: «Μόνον ὅποιος μπορεῖ νὰ ἐκμηδενίξει μπορεῖ νὰ κάνει κριτικὴ».